

STORIA DELLA MUSICA

XXXIII

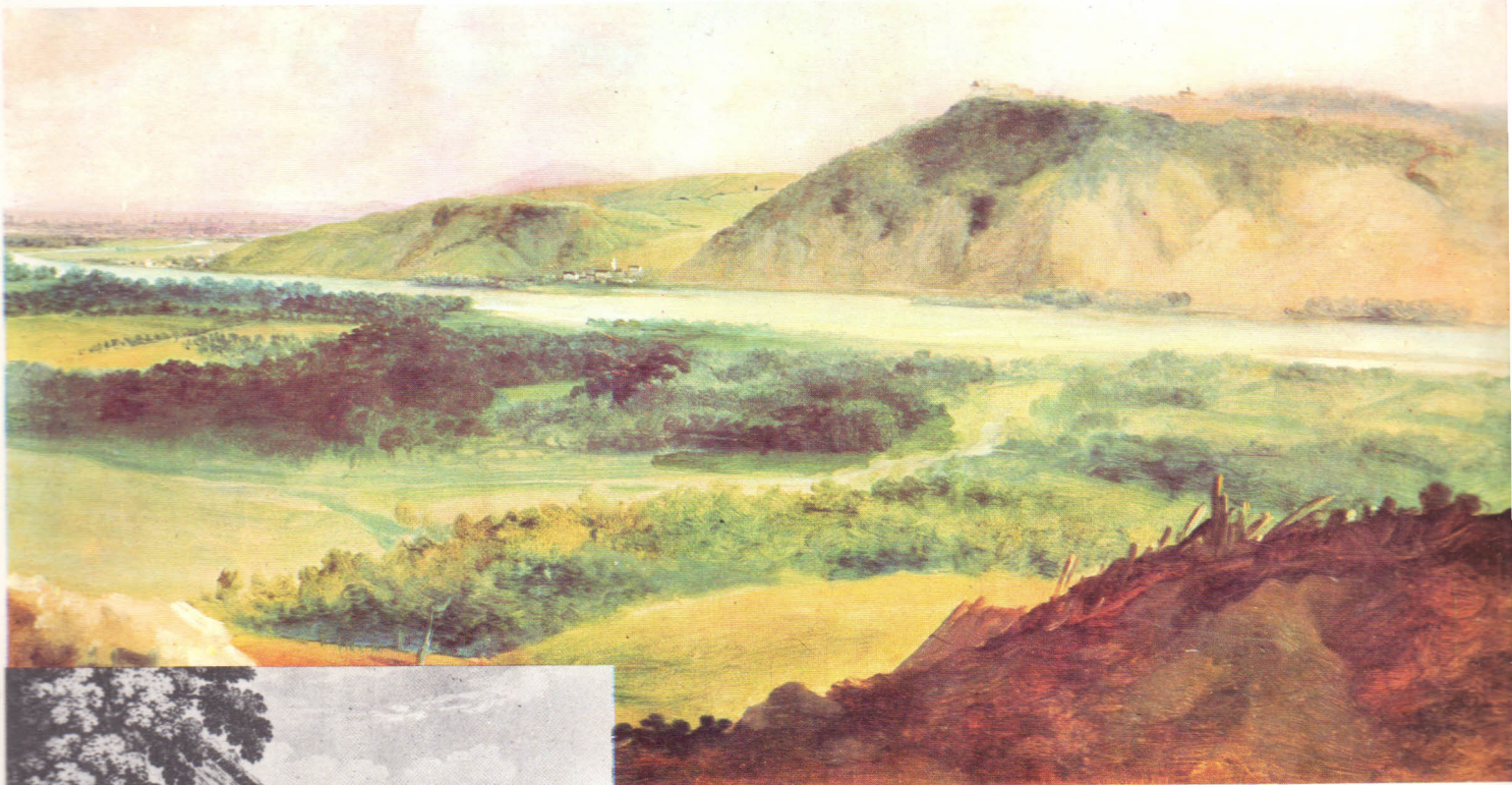
המורשת

ה'תקס"ג, נבנתה בידי ק. ו. אורי' בשנת 1835 - בריסל, האוליפאן אכ"י נגינה.

„הפארנאסוס המוסיקלי כבר מנה מספר גדול של מלחינים מפורסמים כאשר נולד בכפר אוסטרי יוצר הסימפוניה“.

(מתוך „חיי היידן“ מאת סטנדאל).

„נוף של הדנובה“ — ג. כ. בראנד

וינה, הגלריה הלאומית.

הבית בו נולד היידן תחריט מן המאה ה-19.

ניתן להגדיר את היידן כ„אנטי־דמות“ הודות לצניעותו העדינה, אם כי קיים מגע עם מוסיקאים וסופרים מפורסמים כגון פורפורה ומאָטאָסטאסיו, ועם נסיכים נאורים כגון בני־אֶסטֶאָרהאזי, שמר על עקביות מפליאה. כיוון שהיה חסר גינונים אינטלקטואליים כגון יהירות ולא היה לו מושג על המוניטין שיצאו לו, ידע להקרין סביבו נועם אבהי יציב, במשך חיים ארוכים ופוריים, שלא ידעו תשוקות מטרידות והתרחקו מאותה אווירה של „כשרון והוללות“ האהובה כל־כך על הציבור.

„אני קם בשעה מוקדמת, ומיד לאחר שאני מתלבש, אני כורע ומתפלל לאלוהים ולבתולה הקדו־שה מאוד, כי גם היום תישרה עלי הרוח. לאחר שאני אוכל סעודה קלה, אני יושב ליד הפסנתר ומתחיל

פראנץ-יוזאף היידן (1732 – 1809)

היידן, שהמיבנים הפוליפוניים המונומנטליים של באך והאָנדל זרים לו ממש כמו התהיות העדינות של מוצארט וביטהובן, מתייצב בין שני צמדי המוסיקאים המפורסמים האלה כדמות אנושית ואמנותית מוגדרת יפה, אך דמות שלא הובנה לעתים על ידי הביקורת של המאה שעברה. המסורת, שנתמכה משך זמן מה על ידי ספרות רומאנטית מסויימת ממש כפי שהיא נתמכת כיום על ידי הקולנוע, נוטה להמחזי את חיי האמן ומזהה את הכשרון עם הסבל, האסונות והמסתורין, מחליפה את שיווי המשקל בצרות־אופק, את הענווה בהשתעבדות, את האמונה הדתית בקנאות, ועוטפת את האישיות במחלצות מליציות, שרישומן רב, אך הן רחוקות מאוד מן המציאות ההיסטורית.

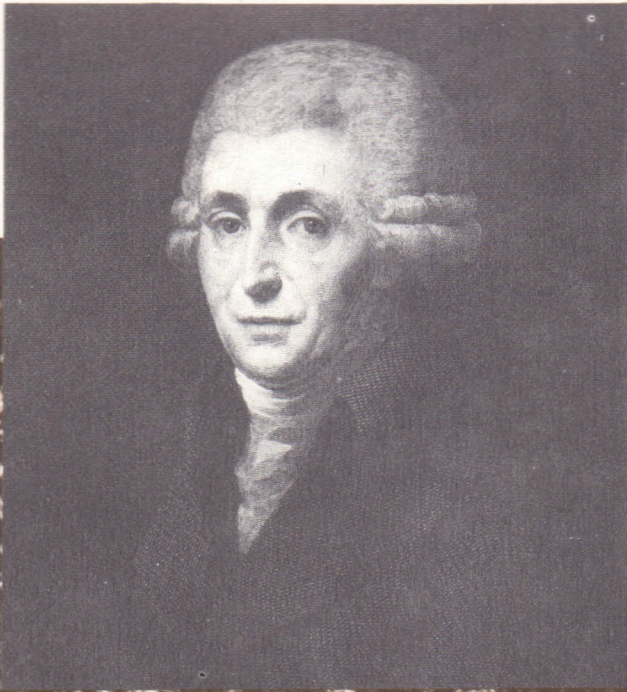
„צעדי מחול“,
 פיסלון של י. קאנדלר (1740)
 דראַזדן,
 המוזיאון האמנותי הלאומי.

היידן נולד ברוראו, כפר באוסטריה תחתית, על גבול הונגריה, ובה עברו עליו שש השנים הראשונות של חייו. אביו, מתיאס היידן שהיה נגר, ניגן בנבל כחובב טוב, בלי שידע לקרוא תווים, והמורה בבית הספר ליווה אותו בכינור. תדפיסים אחדים מאותה תקופה וכן עדויות של ביוגרפים מתארים את פראנץ-יוזף הקטן, שבני משפחתו כינו אותו „סאָפּאַל“ (באַפּאַ), כשהוא אווז בשני מקלות של עץ בגדלים שונים במקום כינור, ומלווה בקצב מושלם את תנועתו של המורה. היה לו גם קול נעים ומתנגן. יוהאן מתיאס פראנק, שהיה קרוב המשפחה ומורה

לחפש רעיון. אם אני מוצא אותו, הריני יכול להמשיך בלי מאמץ, אך אם לא, אני מבין, כי מחמת איזה חטא שחטאתי איבדתי את חיני בעיני האלוהים ואז אני מתפלל שעה ארוכה ומבקש חסד, עד שאני חש, כי נסלח לי.“

אמונה כה עזה בתוך השיטפון של הספקנות במאה, שבה היתה הדת לעובדה שהיא יותר אֶסְטֵטִית מאשר מיסטית, נראתה כֶּאֱנֶאכְרוֹנִיזְם, ועוררה ביקורת מרושעת ומטילה ספק בכנותו. אך היתה זו אמונה אמיתית, שנשם היידן יחד עם המוסיקה משנות ילדותו הראשונות.

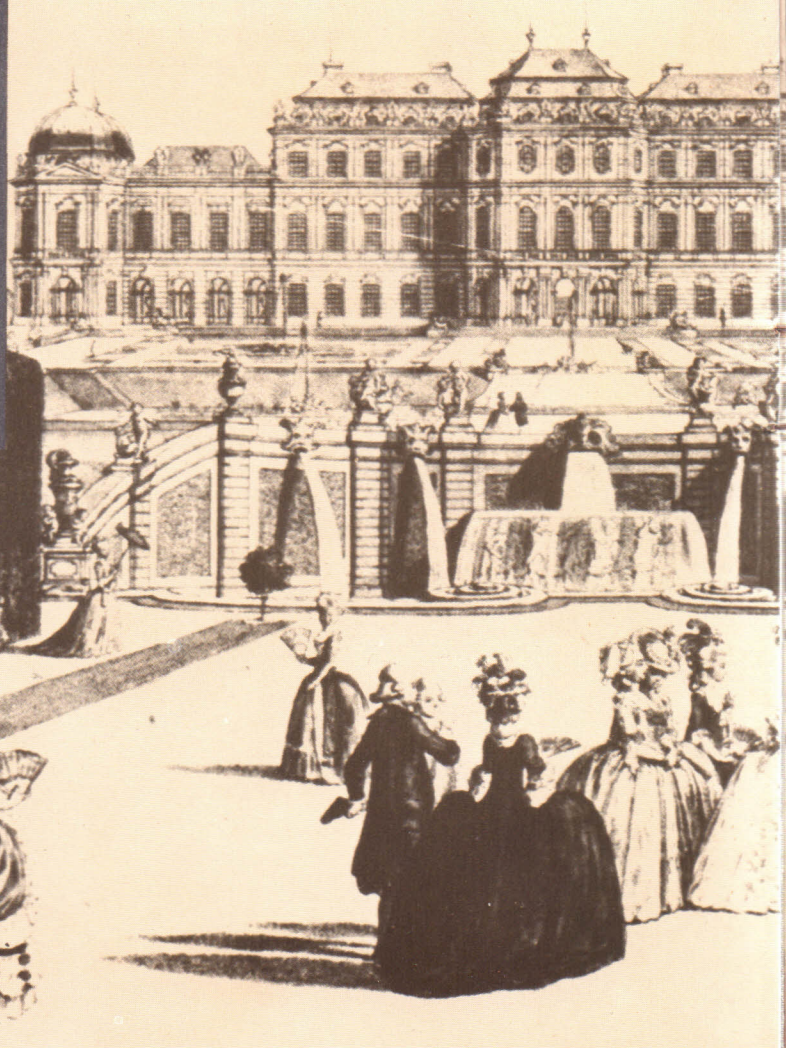

דיוקן של יוזף היידן

לוצארן,
מוזיאון ואגנאר.

„ארמון באָלואַדאָר ליד הגן”
— תדפיס מן המאה ה-18

וינה,
הספרייה הלאומית האוסטרית.

בסביבה זרה. מזגו האופטימי המלא אהבה, הניעו לראות תמיד את בני האדם ובעיות החיים רק מצדס הבהיר; אפילו בימי זיקנתו זכר בהכרת תודה את התקופה בה ישב בביתו של פראנק, שנתן לו „יותר מכות ממזון”, כיוון שהאמין, כרוב הבריות באותה תקופה, כי תודות לכפיה של לימודים בלתי-פוסקים, למד לעצב את אופיו במשמעת עצמית חמורה.

כפאלסטרינה, היה גם היידן עתיד להיכנס לעולם המוסיקה כתלמיד-זמר-כנסיה ולצאת מבית-ספר זה סמוך לגיל שש-עשרה, לאחר שגורש משם עם השתנות קולו.

תכנית הלימודים בבית-הספר לזימרה של כנסיית סאן-סטאפאן בווינה, בהדרכתו של המורה הקיסרי רויטאר, לא היתה שונה בהרבה מזו שבבתי-הספר העתיקים, שהלבישו לפאלסטרינה את גלימת הארגמן של הזמרים-הילדים, אשר הופיעו בבאזיליקות של רומא; שעות על גבי שעות של סולפאג' וזימרה, ידיעות-מה מסייעות בלאטיניתי, לימוד חובה של נגינה

לזימרה בהיינבורג הסמוכה, שמע אותו שר והציע, כי יקבלו לביתו וילמדו מוסיקה.

העדות הראשונה שהגיעה לידינו על הופעה מוסיקאלית פומבית של יוזף-הקטן היא מ-4 ביוני 1738, בחג סאן-פלוריאן. מבין הנגנים שהיו עתידים ללוות את התהלוכה, נעדר התונפנאי, שמת באופן פתאומי. יוסף מילא את מקומו, לאחר שפראנק הכינו בחיפזון לכך.

ראשית הקריירה המוסיקלית שלו חלה בעת ובעונה אחת עם הניתוק מן המשפחה, בגיל בו שקר-עיים רוב הילדים במשחקים ומעתירים עליהם פינוקים, כאשר הבית הוא מקלט ומגן, ומהווה אותו עולם טבעי של חום אנושי, בו מתמזגות הזכויות באורח הרמוני עם החובות ומתיצבים היסודות הדרושים לחיים מאוזנים ושלווים.

לא ניכר-בהיידן, שהיה ילד עדין ומקבל מרות, שקוע כולו באהבת המוסיקה, כי הוא חש בדידות

לאחר שהיתה לו קורת-גג, נטל על היידן למצוא עבודה. אפשרויות רבות היו במאה ה-18, למוסיקאי צעיר בבירה תרבותית כווינה. בכל רחבי אוסטריה, בעיר ובכפר, שלטה המוסיקה שלטון בלי מצרים. ברחובות ובפונדקים נשמעו נעימות מלאות-חיים, ארייות מחול עליזות, ואלסים, פולקות, גאלופות, אותם הנושאים שנבעו כנחשולים אדירים מקץ חמי-שים שנה, מעטו של שובאָרט. «המוסיקה, כותב בעל רשומות, היתה לאוסטרים מין שפה סמלית שבא־מ-צעותה הביעו כל מה שלא עלה בידם לבטא בשפת האם».

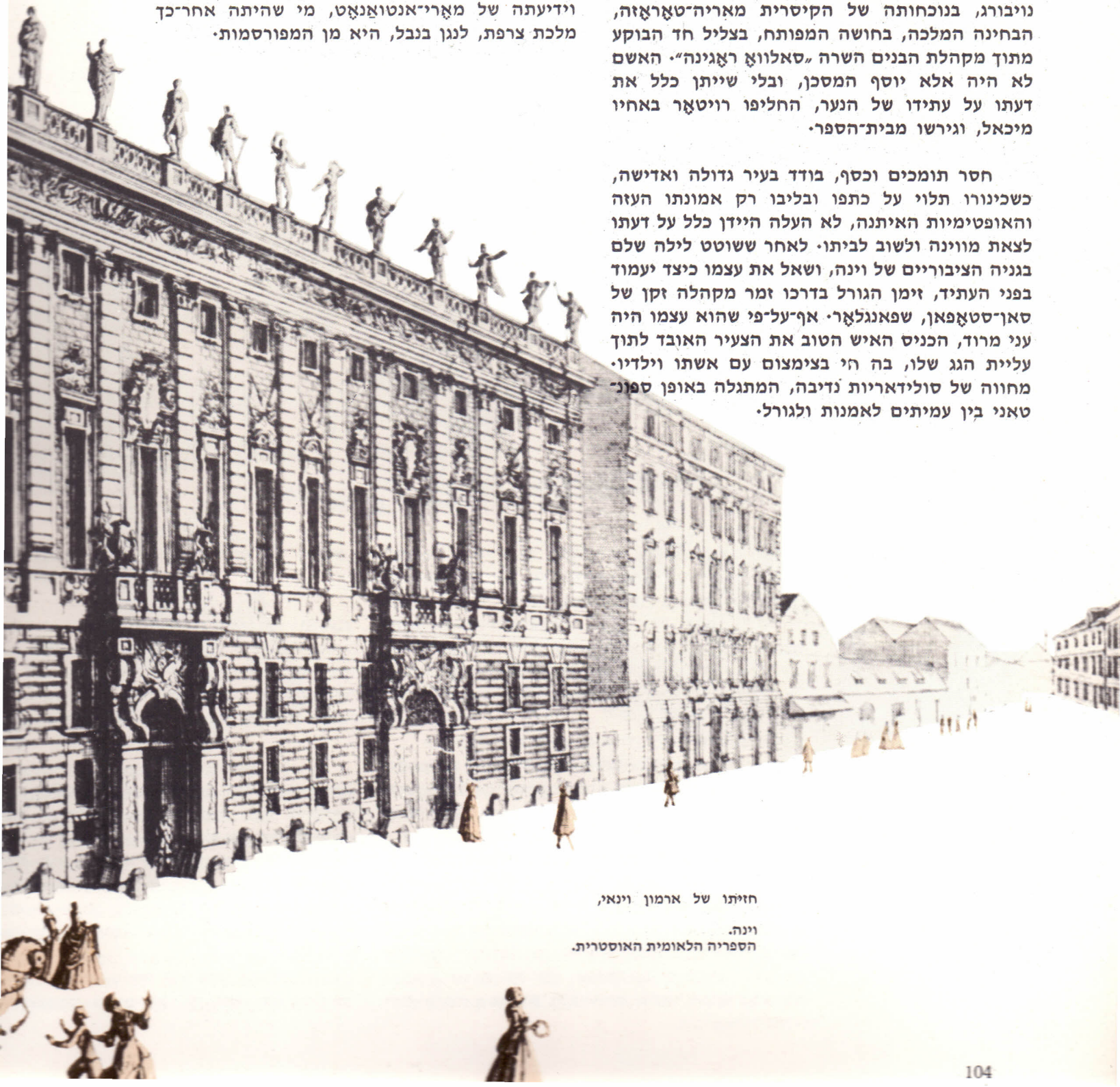
אפילו מלכים ואצילים התחרו ביצירת מוסיקה וראו בה את היפה באמנויות, את הראויה ביותר להתעניינותם של אריסטוקראטים מעודנים. נסיכים, בני בתי-המלכות קיבלו חינוך מוסיקאלי מושלם, ודיעתה של מאַרי־אנטואַנֶט, מי שהיתה אחר-כך מלכת צרפת, לנגן בנבל, היא מן המפורסמות.

בכלי-קשת ומיקלדת, חובה להשתתף בטכסים הדתיים, וחובה שהוטלה על ילדים קשישים יותר ללמד את הקטנים ולהשגיח עליהם. גם על יוסף נטל לכוון את צעדיו הזימרתיים הראשונים של אחיו מיכאל, מי שהיה במרוצת הזמן למוסיקאי בעל רמה.

בסך הכל היו אלה חיים של פנימיה, עם מעט אוכל והרבה קור, עם אימה בלתי-פוסקת מפני גערותיו של רויטאָר הקשה, אך אף-על-פי-כן מוצפים, מפעם-לפעם, שמחה כתוצאה מהזמנה להופיע באחד הארמונות של אצילי-ווינה, בחגיגות נישואים או במסיבות. מאורע כזה היה מעורר חלום על ארוחה גדושה בה יכלו הזמרים הצעירים-הרעבים למלא את כיסיהם כאוות-נפשם בממתקים ובמעדנים.

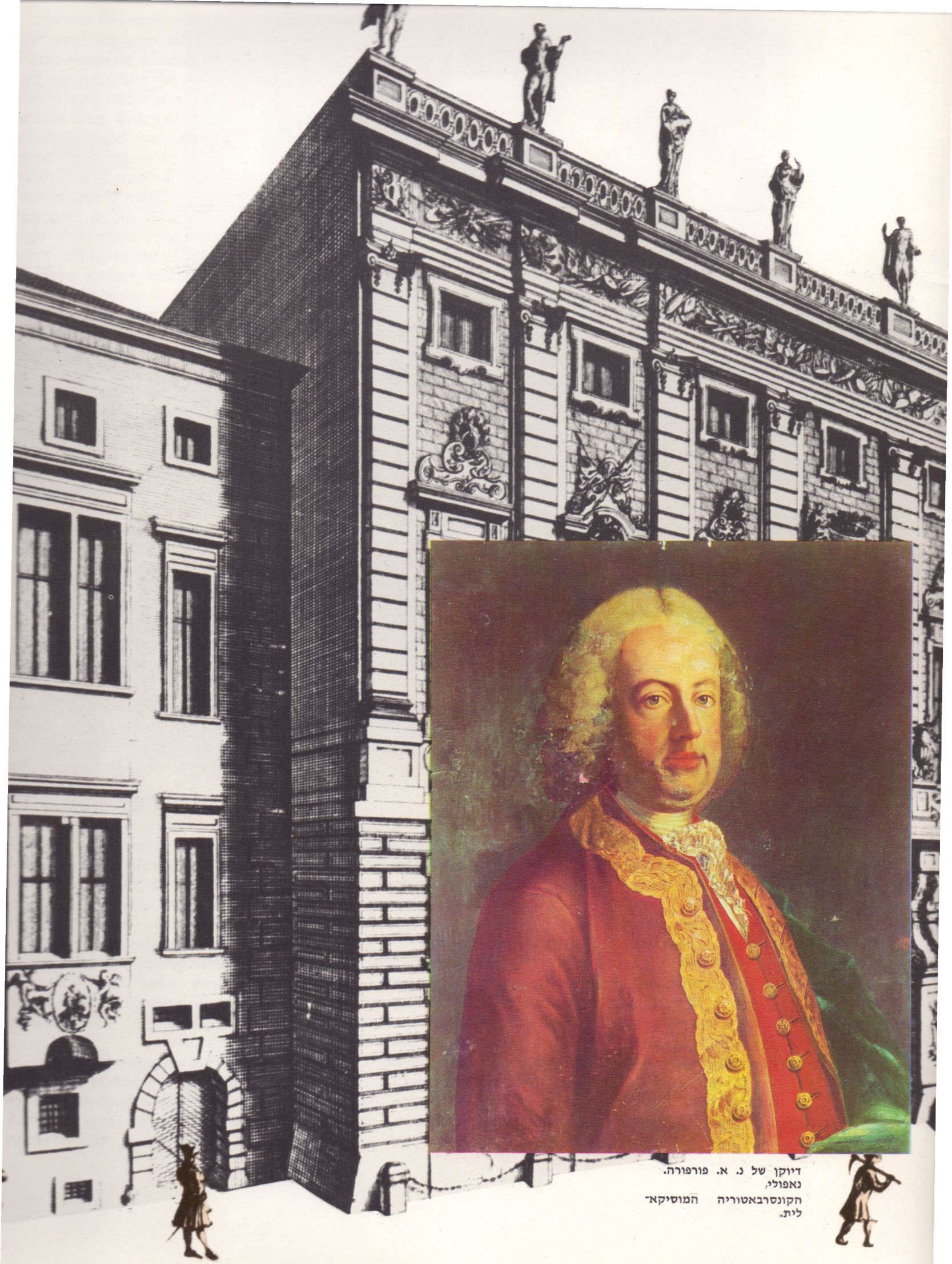
בשעת ביצועו של פרק פוליפוני במנזר קלוסטאָר-נויבורג, בנוכחותה של הקיסרית מאריה-טאָרָאָה, הבחינה המלכה, בחושה המפותח, בצליל חד הבוקע מתוך מקהלת הבנים השרה «סאלוואַ ראַגינה». האשם לא היה אלא יוסף המסכן, ובלי שייתן כלל את דעתו על עתידו של הנער, החליפו רויטאָר באחיו מיכאל, וגירשו מבית-הספר.

חסר תומכים וכסף, בודד בעיר גדולה ואדישה, כשכינורו תלוי על כתפו ובליבו רק אמונתו העזה והאופטימיות האיתנה, לא העלה היידן כלל על דעתו לצאת מווינה ולשוב לביתו. לאחר ששוטט לילה שלם בגנייה הציבוריים של וינה, ושאל את עצמו כיצד יעמוד בפני העתיד, זימן הגורל בדרכו זמר מקהלה זקן של סאן-סטאָפאן, שפאנגלאָר. אף-על-פי שהוא עצמו היה עני מרוד, הכניס האיש הטוב את הצעיר האובד לתוך עליית הגג שלו, בה הי צמיצום עם אשתו וילדיו. מחווה של סולידאריות נדיבה, המתגלה באופן ספונ־טאני בין עמיתים לאמנות ולגורל.

חזיתו של ארמון וינאי,

וינה.
הספריה הלאומית האוסטרית.

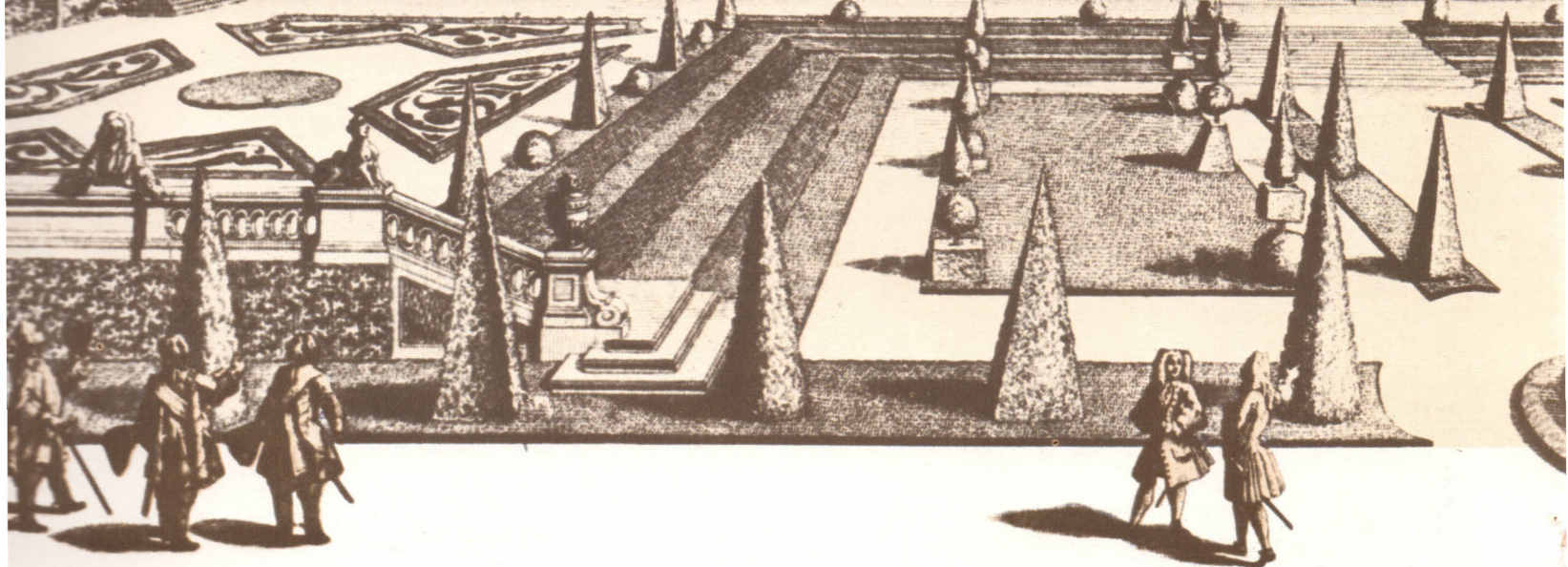

דיוקן של נ. א. פורפורה.
נאפולי.
הקונסרבאטוריה המוסיקא-
לית.

„קונצרט“
ציור מן המאה ה-18.

לונדון, הגלריה הלאומית

ייחלנו לה, בה ייעצמו ארבע עיניים. שתיים כבר נעצמו, אך השתיים האחרות... דייני בכך, ייעשה רצון האלוהים. אך משנעשה „רצון האלוהים“ והגיעה „השעה המיוחלת“ כבר היה היידן זקן ועייף. ב-19 במאי 1800 עצמה „החיה הרעה השטנית“ את עיניה לנצח, אך המוסיקאי, שכבר היה אז בן שישים ושמונה, לא נשא לאישה את לואיגיה „היקרה“.

חיי המשפחה, ששטפו יום אחרי יום במחיצתה של אשתו זו, היו נעשים קשים ללא-נשוא גם לגבי אדם בעל מזג נוח כהיידן, לולא סיפקו לו מאמצי עבודתו מקלט רוגע. כאשר פיזר הרוזן מורזין את התזמורת, הוזמן היידן לשמש סגן מאַסטר־די קאפּאָלה של הנסיך פאול-אנטון אַסטאָרהאזי באייזנ-שטאט שבהונגריה, והוא ישב שלושים שנה בבית הנסיך.

ואדישה כלפי עבודתו כאמן, כיוון שלא הבינה דבר במוסיקה. היא היתה לוקחת את דפי הרבעיות שכתב כדי לעשות לעצמה מסלסלי-נייר לשערותיה. גם בן לא ילדה לו. „חיה רעה שטנית, שבאה לעולם כדי לאמלל אותי“, נאנח היידן, אך הוא סבל ממנה באורד-רוח של סוקראטס, וגם לאחר שזכה, בגיל קשיש, בידידותה הרצופה-חביבה של לואיגיה פולצאלי, זמרת איטלקיה צעירה, לא נטש מעולם את הרעיה החמוצה שהעמיד הגורל לצידו, אף שפעמים רבות ביקש בליבו להיפטר ממנה. הנה מה שכתב היידן מלונדון ב-4 באוגוסט 1791 אל ידידתו פולצאלי, שנתאלמנה זמן קצר לפני כן. „באשר לבעלך המסכן, סבורני כי יפה עשתה ההשגחה ששיחררה אותך מנטל כה כבד, ואכן מוטב להיות בעולם הבא מאשר להיות חסרת-תועלת בעולם הזה. המסכן סבל דיו. אולי, פולצאלי היקרה, אולי תבוא השעה ששנינו כל כך

„קונצרט“
ציור מן המאה ה-18.
לונדון, הגלריה הלאומית.

ייחלנו לה, בה ייעצמו ארבע עיניים. שתיים כבר נעצמו, אך השתיים האחרות... דיני בכך, ייעשה רצון האלוהים. אך משנעשה "רצון האלוהים" והגיעה "השעה המיוחלת" כבר היה היידן זקן ועייף. ב-19 במאי 1800 עצמה "החיה הרעה השטנית" את עיניה לנצח, אך המוסיקאי, שכבר היה אז בן שישים ושמונה, לא נשא לאישה את לואיג'ה "היקרה".

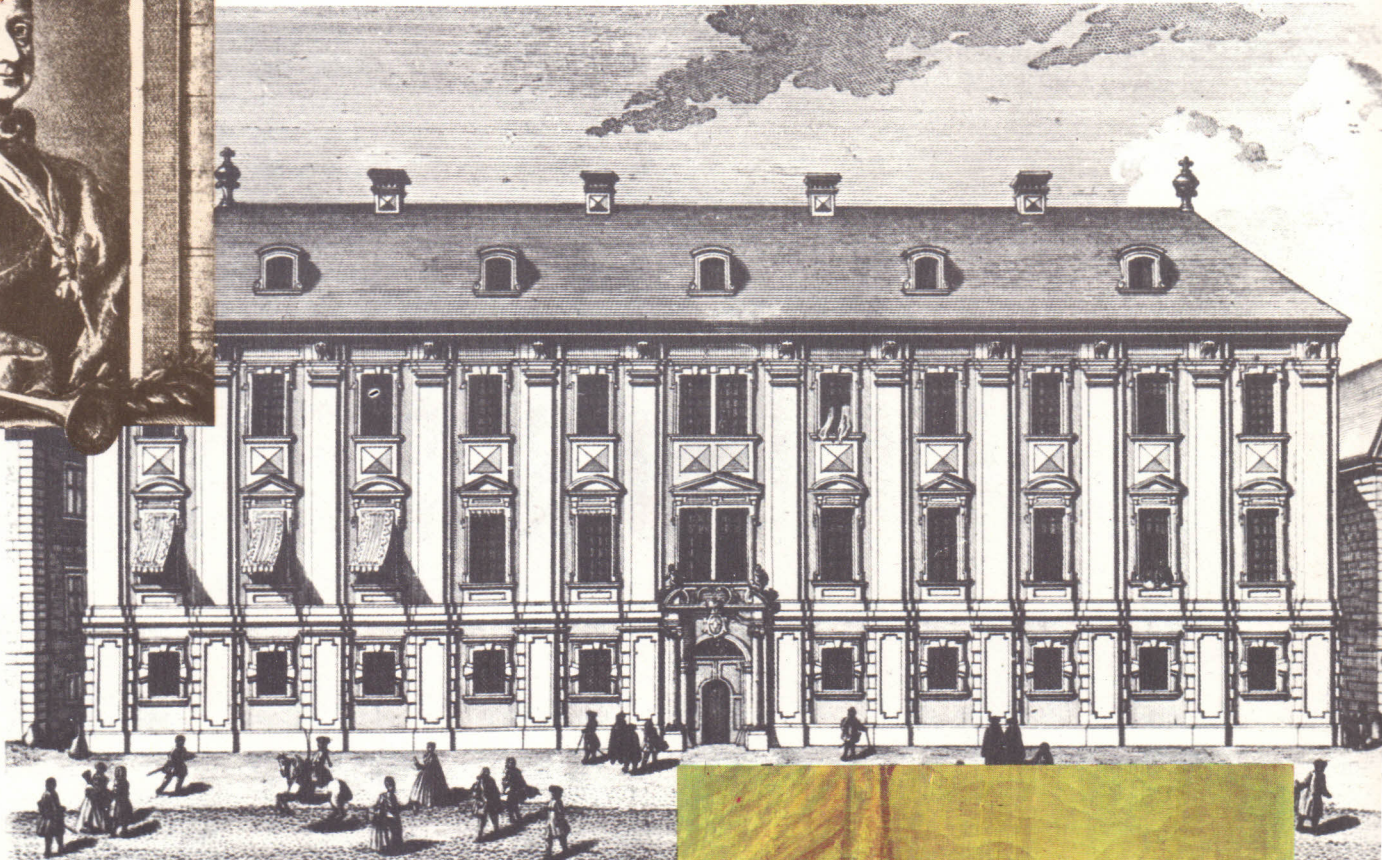
חיי המשפחה, ששטפו יום אחרי יום במחיצתה של אשתו זו, היו נעשים קשים ללא-נשוא גם לגבי אדם בעל מזג נוזל כהיידן, לולא סיפקו לו מאמצי עבודתו מקלט רוגע. כאשר פיזר הרוזן מורזין את התזמורת, הוזמן היידן לשמש סגן מאַסטר־זי קאפּאָלה של הנסיך פאול־אנטון אַסטאָרהאזי באייזנ־שטאט שבהונגריה, והוא ישב שלושים שנה בבית הנסיך.

פי עבודתו כאמן, כיוון שלא הבינה דבר היא היתה לוקחת את דפי הרבעיות שכתב לעצמה מסלסלינייר לשערותיה. גם בן יו. "חיה רעה שטנית, שבאה לעולם כדי תי", נאנח היידן, אך הוא סבל ממנה של סוקראטס, וגם לאחר שזכה, בגיל דותה הרצופה-חיבה של לואיג'ה פולצאלי, לקיה צעירה, לא נטש מעולם את הרעיה העמיד הגורל לצידו, אף שפעמים רבות להיפטר ממנה. הנה מה שכתב היידן 4 באוגוסט 1791 אל ידידתו פולצאלי, זמן קצר לפני כן. "באשר לבעלך המסכן, פה עשתה ההשגחה ששיחררה אותך מנטל נכון מוטב להיות בעולם הבא מאשר להיות בעולם הזה. המסכן סבל דיו. אולי, ייקרה, אולי תבוא השעה ששנינו כל כך

דיוקנו של
הנסיך ניקולא
אסטרהאזי
(1790—1714).

ארמונו של הנסיך אסטרהאזי
תדפיס מן המאה ה-18

וינה, הספרייה הלאומית.

של היידן בכל רחבי אירופה ומסתבר כי רק הוא לבדו לא ידע את שיעור המוניטין שלו. אמנם נשאר בידו קופסאות הטבק העשויות זהב, שנהגו השליטים לתת במתנה לאמנים כעדות להערכתם אותם, אך המאסטרו ביכר את יחס החיבה של קהילתו הקטנה על הכרת-התודה והתשבחות הפומביות.

„פאפא היידן” היו מכנים אותו וכאב טוב הגן על המוסיקאים שלו וביקש להיות המליץ שלהם בפני הנסיך.

שנת 1772 נסתיימה ומה זמן-מה לא קיבל אף אחד מחברי התזמורת חופשה כדי לבקר אצל משפחתו, כי רק למאסטרו דיקאפאלה, לכנר הראשון ולעוד שני זמרים נבחרים הורשה להחזיק את נשיהם לידם. ניקולא אסטרהאזי לא סבל בארמונו את נוכחותם הרועשת כלשהי והפלשנית של ילדיהם וקרוביהם של המוסיקאים שלו והודיע כי הוא נכון לקבל את התפטרותו של כל אדם שיפר את הוראותיו. כתוצאה מכך נצטברו בלבבות מורת-רוח ורוגז עמום, שאיימו על ההארמוניה הטובה ששררה בתזמורת.

אז החליט היידן לתרגם לשפת המוסיקה את המצב בלי שיפגע ברגישותו של הנסיך. הוא כתב וביצע סימפוניה שכונתה אחר-כך „הפרידה”. במהלך הפרק האחרון מפסיקים כל המוסיקאים, בזה אחרי

דיוקן של פ. י. היידן

בולוניה,
האוסף העירוני הביבליוגרפי-
מוסיקאלי.

זה, את נגינתם ומתרחקים על בהונות רגליהם לאחר שקמו מעל מושביהם בתזמורת וכיבו את האורות מעל לכר־המוסיקה, עד שרק המאָסטרו והכנר הראשון נשארו.

היידן היה עלול לאבד את משרתו על שנקט עמדה כה ברורה לטובת חבריו, אך הנסיך, שלמזלו הטוב של האמן היה שרוי במצב רוח טוב, הבין את משמעותן של ברכות הפרידה העגומות והודיע למר־סיקאים, כי הרשות בידם לארוז למחרת היום את חפציהם ולצאת לחופשה.

כל פעם שנוגנה "סימפונית־הפרידה" עוררה התרגשות בקהל. כששמע שופאָן אותה, התרגש מאוד וכתב: "כידוע מכבים המוסיקאים את הנרות ופורשים בדממה. אך איש אינו צוחק, כיוון שאין ממה לצחוק". אנקדוטה זו, שהיא אחת מני רבות, דיה כדי להטיל אור על אישיותו הרגישה של היידן ולהבהיר פעם נוספת את נדיבות הלב שבקשריו האנושיים, את כושרו להקרין נועם, להניע למעשי־חסד.

באותן השנים נתגבשה יזידותו האיתנה עם מוצארט, שהיה צעיר בהרבה ממנו — אהבה כנה

הרגשת בידות עגומה מציפה, לאחר דברי פרידה מידידיו, את המכתב ששלח מאסטארהאז למאריאן דה-גאנזינגר, גברת צעירה שעמה ניהל חליפת מכתבים ממושכת. "אני נמצא כאן במדבר הזה... עצוב... מלא זכרונות של הימים היפים שחלפו. ומתי ישוּבו? מתי נערוך שוב את כינוסינו היפים, שקבוצת בודדים היתה בהם ללב אחד, לנשמה אחת?... הפסנתר שלי, שאני אוהב כל כך, בוגד בי. אינני ישן אלא מעט, עד כדי כך מטרידים אותי החלומות. בעודני חולם, שאני מאזין ל"נישואי פיגארו", מעירה אותי רוח הצפון האדורה וכמעט מעיפה מעל ראשי את כיפת הלילה שלי... כאן אין איש שואל אותי: אתה רוצה ספל שוקולד? עם חלב או בלי חלב? מה אני יכול להציע לך, היידן היקר שלי? אולי גלידה? של ואניל או של אנטז?" יש במכתב הזה, הנוגע כל כך ללב בתמימותו, כל הצער של אדם שלמעשה נשאר תמיד בודד, חסר חברה אוהדת המקדישה לו תשומת-לב, המעניקה לו אותו עידוד שרק קשרי משפחה אמיתיים עשויים לספקו. יש בו גם עייפות בלתי מודעת מחיים שהם כמעט חיי אסיר, שמרירותם גדולה עוד יותר משום שאך זה טעם את טעמו של העולם החופשי והנדיב של העיר השופעת ידידות והוא מחפש את הזמן היקר שאבד לו, בלי שיוכל להחזיר אותו.

"מראה ארמון באַלוואַדאָר"

וינה, הספריה הלאומית.

"טיול במרכבה"
תדפיס של אקווארל מן
המאה ה-18
דראַזון, חדר התדפיסים.

לאחר מות הנסיך ניקולאוס, פיזר יורשו אנטון, שהיה אדיש למוסיקה, את התזמורת. היידן הוסיף לקבל משכורת גבוהה, בתנאי שימשיך להחזיק בתואר "מאסטרו דיקאפאלה של הנסיך אסטארהאז". חופשי, והוא כבר כבן שישים, התכונן להשתקע בווינה, שעה שלחצים בלתי-פוסקים של י. פ. סאלומון, כנר ואמון מלונדון, שחיכה לשעת כושר כדי להוליכו לאנגליה, הניעו אותו לצאת מיבשת אירופה ולהפליג ללונדון.

"ביום הראשון של השנה החדשה (1791), לאחר ששמעתי את המיסה הקדושה, ירדתי בשבע וחצי בבוקר באוניה, והשבח לאל עליון, הגעתי בריא

Handwritten list of musical works:
 • La fedeltà per aria
 • Acide et Galatee
 • La vera costanza
 • Il mondo nella luna
 • L'impulsa dilosa
 • La Persepolis
 • L'isola di S. Sabatino
 • Orlando Palatino
 • Cortes et Euridice
 • L'Esposone di Tobia
 • S. Giustina
 • La fedeltà per aria
 • Il mondo della luna
 • Habar Habar
 • In Reims
 • Di S. Margherita
 • Regal von Gungl

ימית יצירותיו של פ. י. היידן
(180
כתב יד).

ונדירה מאוד בין אמנים, שהיתה תוצאה של הערכה הדדית, נעדרת כל קורטוב של קנאה והתחרות.

בווינה, שאליה עברה מפעם לפעם חצרו של הנסיך אסטארהאזי בעונה התיאטרלית, נוכח היידן ב"חתונת פיגארו" ו"קוזי פאן טוטא" וליבו נתמלא התפעלות מכישרונו העולה של מוצארט.

מוקף ידידים רבים, באווירה חמה ומלאה-חיים, חופשי מניטלה של העבודה היום-יומית, עמד היידן, אם כי במאוחר, על חשיבותה של החירות לאמן יוצר, ובפעם הראשונה בחייו גילה את געגועיו לעיר ולחוג האמנים הלוהט בחום אנושי.

הרגשת בדידות עגומה מציפה, לאחר ד
 פרידה מידידיו, את המכתב ששלח מאסטאָר
 למאריאן דה-גאָנזינגר, גברת צעירה שעמה ניהל חל
 מכתבים ממושכת. "אני נמצא כאן במדבר הזו
 עצוב... מלא זכרונות של הימים היפים שחלפו- ו
 ישוּבו? מתי נערוך שוב את כינוסינו היפים, שקב
 בודדים היתה בהם ללב אחד, לנשמה אחת
 הפסנתר שלי, שאני אוהב כל כך, בוגד בי- אינני
 אלא מעט, עד כדי כך מטרידים אותי החלום
 בעודני חולם, שאני מאזין ל"נישואי פיגארו", מע
 אותי רוח הצפון האדורה וכמעט מעיפה מעל ר
 את כיפת הלילה שלי... כאן אין איש שואל או
 ,אתה רוצה ספל שוקולד? עם חלב או בלי ח
 מה אני יכול להציע לך, היידן היקר שלי? א
 גלידה? של ואניל או של אנטז?" יש במכתב ה
 הנוגע כל כך ללב בתמימותו, כל הצער של א
 שלמעשה נשאר תמיד בודד, חסר חברה אוהדת הו
 דישה לו תשומת-לב, המעניקה לו אותו עידוד ש
 קשרי משפחה אמיתיים עשויים לספקו- יש בו
 עיפות בלתי מודעת מחיים שהם כמעט חיי אס
 שמרירותם גדולה עוד יותר משום שאך זה טעם
 טעמו של העולם החופשי והנדיב של העיר השו
 ידידות והוא מחפש את הזמן היקר שאבד לו,
 שיוכל להחזיר אותו.

"מראה ארמון באַלוואַדאָר"

וינה,
 הספרייה הלאומית.

"טיול במרכבה"
 תדפיס של אקווארצל
 המאה ה-18

דראָזן, חדר התדפיסים.

ונדירה מאוד בין אמנים, שהיתה תוצאה של הערכה
 הדדית, נעדרת כל קורטוב של קנאה והתחרות.

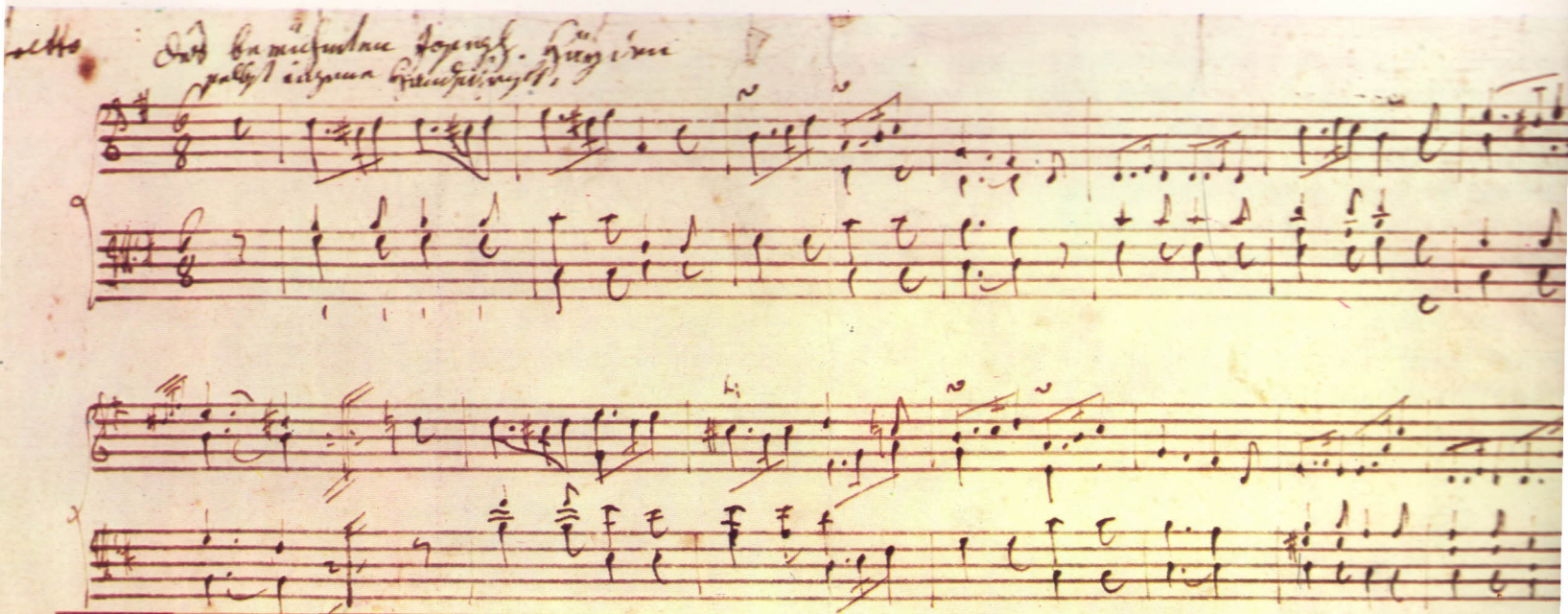
בווינה, שאליה עברה מפעם לפעם חצרו של
 הנסיך אסטאָרהאזי בעונה התיאטרלית, נוכח היידן
 ב"חתונת פיגארו" ו"קוזי פאן טוטא" וליבו נתמלא
 התפעלות מכישורו העולה של מוצארט.

מוקף ידידים רבים, באווירה חמה ומלאה-חיים,
 חופשי מניטלה של העבודה היום-יומית, עמד היידן,
 אם כי במאוחר, על חשיבותה של החירות לאמן יוצר,
 ובפעם הראשונה בחייו גילה את געגועיו לעיר ולחוג
 האמנים הלוהט בחום אנושי.

"ביום הראשון של השנה החדשה (1791), לא
 ששמעתי את המיסה הקדושה, ירדתי בשבע ור
 בבוקר באוניה, והשבח לאל עליון, הנעתי בר

Handwritten notes in German, listing various musical works and composers, including titles like 'La fedeltà premiata', 'L'infelitta delusa', and names like 'Mozart', 'Haydn', and 'Beethoven'.

רשימת יצירותיו של פ. י. היידן
 (1805)
 (בכתב יד).

מערכת מדרגות בארמון "מי-
ראבאל".

י. לוקאס פון הילדאבראנדט,
זאלצבורג.

רה של הרבעית
זאת פ. י. היידן בכתב

הספרייה המוסיקא-

הזמן לאחד המוסיקאים הגדולים ביותר של אירופה,
ואני אוכל להתגאות באומרי שהייתי מורו."

בעוברו את כפר מולדתו, רוהראו, התרגש עד
לדמעות למראה פסל קטן שהוקם לכבודו. הוא חש,
כי אוהבים אותו. אנגליה הכירה בו כבאמן גדול,
ובמצב רוח נלהב, בהכרה חדשה וברורה יותר בערכה
של יצירתו, שקד על חיבורה של האורטוריה "בריאת-
העולם" בהרגשה כי הוא עומד לכתוב יצירה העולה
על כל מה שכתב לפני כן.

היא היוותה, יחד עם "עונות השנה", את המאמץ
האחרון, העטור נצחון, שחולל התפעלות דומה לזו
שעורר "המשיח" של האנדל שנים לפני כן.

הוא חזר אל אורח חייו משכבר בווינה. בדצמבר
שנת 1792 היה ביטהובן בן ה-22 לתלמידו, והיידן
ידע לטפח בשקידה רבה את כישרונו העולה. הנה
מה שכתב ב-23 בנובמבר 1793, בימים שביטהובן
עדיין לא חיבר אפילו יצירה בולטת אחת: "אני מרשה
לעצמי לשלוח בצורה הצנועה ביותר להוד רוממותו
האֶלקטור (מאכסימיליאן-פראנץ מקאָלן, שהיה פט-
רונו של ביטהובן הצעיר) כמה מיצורים מוסיקאליים,
חמשית, פרטיטה לשמונה קולות, קונצ'רטו לאבוב,
ואריאציות לפסנתר ופוגה, פרי עטו של התלמיד
ביטהובן, שהפקיד הוד רוממותו בידי, וכפי שאני
מחמיא לעצמי, יוכל הוד רוממותו האֶלקטור לקבל
כהוכחה חותכת לחריצות שהוא מגלה נוסף על הלי-
מודים הסדירים. מומחים ושאינם מומחים תמימי-
דעים ביחס למיצורים אלה, כי ביטהובן יהיה במרוצת

הפרטיטורה של הרבעית
אופ. 33 מאת פ. י. היידן בכתב
ידו.
לייפציג, הספרייה המוסיקאית
לית.

מערכת מדרגות בארמון "מי"
ראבאל".
י. לוקאס פון הילדאבראנדט,
זאלצבורג.

הזמן לאחד המוסיקאים הגדולים ביותר של א
ואני אוכל להתגאות באומרי שהייתי מורו.

בעוברו את כפר מולדתו, רוהראו, התר
לדמעות למראה פסל קטן שהוקם לכבודו. הו
כי אוהבים אותו. אנגליה הכירה בו כבאטן
ובמצב רוח נלהב, בהכרה חדשה וברורה יותר
של יצירתו, שקד על חיבורה של האורטוריה "ה
העולם" בהרגשה כי הוא עומד לכתוב יצירה
על כל מה שכתב לפני כן.

היא היוותה, יחד עם "עונות השנה", את ר
האחרון, העטור נצחון, שחולל התפעלות דוג
שעורר "המשיח" של האנדל שנים לפני כן.

הוא חזר אל אורח חייו משכבר בווינה. בדצמבר
שנת 1792 היה ביטהובן בן ה-22 לתלמידו, והיידן
ידע לטפח בשקידה רבה את כישרונו העולה. הנה
מה שכתב ב-23 בנובמבר 1793, בימים שביטהובן
עדיין לא חיבר אפילו יצירה בולטת אחת: "אני מרשה
לעצמי לשלוח בצורה הצנועה ביותר להוד רוממותו
האלקטור (מאכסימיליאן-פראנץ מקאלן, שהיה פט-
רונו של ביטהובן הצעיר) כמה מיצורים מוסיקאליים,
חמשית, פרטיטה לשמונה קולות, קונצ'רטו לאבוב,
ואריאציות לפסנתר ופוגה, פרי עטו של התלמיד
ביטהובן, שהפקיד הוד רוממותו בידי, וכפי שאני
מחמיא לעצמי, יוכל הוד רוממותו האלקטור לקבל
כהוכחה חותכת לחריצות שהוא מגלה נוסף על הלי-
מודים הסדירים. מומחים ושאינם מומחים תמימי-
דעים ביחס למיצורים אלה, כי ביטהובן יהיה במרוצת

עוד שעה קלה או קורא. בעשר, ארוחת ערב המכילה לחם ויין. זהו מין חוק שאינו עובר עליו אף פעם פרט למקרה שהוזמן לסעוד מחוץ לבית. חביבה עליו חברת ידידים בשעת הארוחות והוא משוחח עמהם בנחת. בחצות הוא שוכב לישון. הרגלים אלה אינם משתנים הרבה גם בעונת החורף. רק בשנים האחרונות האיטו הזיקנה והמחלות מעט את קצב עיסוקיו של האיש החרוץ הזה, המתיר לעצמו רק שנת-צהריים קצרה בת חצי שעה.

נאמן ללבשו הישן, עם הפיאה הנוכרית בעלת התלתלים והמעיל המרוקם, החזיק בידו את הכפפות,

אך האמן כבר עייף והתחיל לחוש את ניטלן של השנים. בסיומה של הפרטיטורה של "עונות השנה" הוא מודה בעצב: "ראשי איננו עוד מה שהיה. לפניו היו המחשבות באות לשחר את פני בלי שאני אחפש אחריהן; כיום עלי לרדוף אחריהן ואין לי עוד כוח לרוץ".

כהוכחה לעייפותו הדפיס לעצמו כרטיס ביקור עם נושא מאחת הרבעיות האחרונות שלו על פי המלים: "תשו כוחותי, זקן אני וחלש". הודעה נוגעת ללב, כמעט הודעה על הסתלקות.

אך הנפש עודנה ערה, ועדיין חי ההומור הדק, שהגן עליו לעתים כה קרובות במהלך חייו הארוכים. בשנת 1805 פשטה הידיעה על מותו והוא התלוצץ בבדיחות הדעת באומרו: (הציטטה היא משל סטאנדאל) "אילו היו האדונים האלה מודיעים לי מראש, הייתי הולך בעצמי לנצח על המיסה היפה של מוצארט שערכו לכבודי".

ב-10 באוגוסט 1806 מת אחיו הצעיר יוהאן מיכאל, שנולד ברוהראו ב-14 בספטמבר 1737. הוא היה מוסיקאי טוב — חלק גדול מיצירות המוסיקה שלו הן דתיות ובעלות ערך אמנותי רב. בגיל צעיר גילה כשרונות מוסיקאליים שהבשילו לפני זמנם, וכבר בשנת 1757 היה למאסטרו די-קאפאלה של ההגמון של גרוסווארדיין, בימים בהם נאבק יוסף הבכור על קיומו בווינה כשמצבו עודנו רופף. הידיעה על המינוי פגעה בהיידן כעוול גלוי נגדו, והיחסים עם האח נתקררו. אך לא היתה זו אלא חולשה חולפת, כי בשנים שלאחר-כך היו היחסים בין שני האחים מצויינים. בצוואה שלו הוריש היידן אלף פלורינים לגיסתו מאגדאלאנה.

הוא אהב לארח, בביתו בווינה, מוסיקאים, מעריצים, תלמידים לשעבר, שבאו לברך ולנשק את ידו של האב הזקן היידן ושמעו אותו מספר על העבר. הוא הראה להם את חדר העבודה שלו, שקירותיו מצופים דפים מחומשים מכוסים תווים ("אין לי כסף מספיק לקנות תמונות, היה רגיל לומר, ועל כן אני עושה לי בעצמי את מרבדי הקיר"), את הקופסאות לטבק העשויות זהב ואת היהלום שנתן לו מלך פרוסיה.

כך תיאר, סמוך לשנת 1803, ידיד של היידן, מעתיק תווים ומעריץ נאמן, יוהאנס אַלסלאַר, מי שעתיד להיות אביה של הבאלטרית המפורסמת פאני אַלסלאַר, את יומו של היידן: "בקיץ הוא קם בשש וחצי. קודם כל הוא מתגלח בעצמו ומתלבש. בינתיים כבר הופיע תלמיד. הוא נותן לו שיעור בנגינה בפסנתר, מתקן את שגיאותיו ומסמן את הקטע שעליו להכין. בשעה שמונה בדיוק חייבת ארוחת הבוקר להיות מוכנה, ולאחר האכילה הוא יושב ליד הפסנתר ומתחיל לאלתר, להכין את מה שהוא רוצה לחבר. על עבודה זו הוא שוקד עד שתיים-עשרה וחצי. בין שתיים לשלוש הוא סועד את ארוחת הצהריים, אחר-כך הוא חוזר לעבודה, ובדרך כלל מעלה על הנייר את מה שהגה במשך הבוקר. סמוך לשעה שמונה בערב הוא עורך טיול קצר, אחר-כך חוזר לביתו ועובד

SEI
QUARTETTI
PER DUE VIOLINI, VIOLA, E VIOLONCELLO.
*Composti e Dedicati
al Signor*
GIUSEPPE HAYDN
*Maestro di Cappella di S.A.
il Principe d' Esterhazy &
Dal Suo Amico*
W.A. MOZART
Opera X.
*In Vienna presso Artaria Comp.
Mercanti ed Editori di Stamper Musica,
e Carte Geografiche.*

שער של "שש רבעיות לשני כינורות, ויולה וצ'לו" מאת פ. י. היידן, שהוקדשו למוצארט.

מילאנו, ספריית הקונסרבטוריה ג' וארדי.

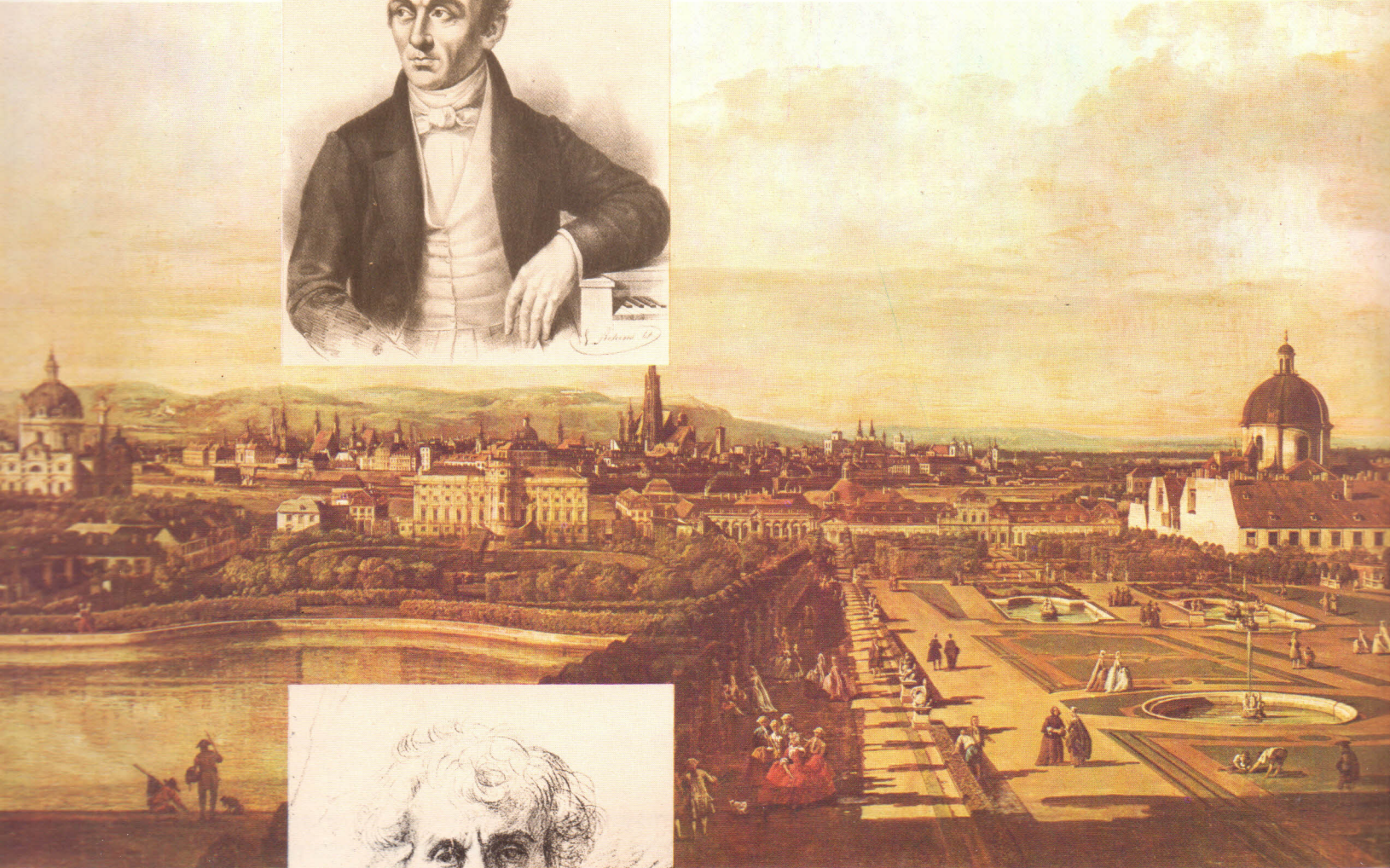
דיוקן של ביטהובן
פאריס,
ספריית האופרה.

הכובע והמקל, כאילו היה עומד לצאת לפגישה. אך אינו יוצא עוד, פרט לכך שנכח עוד פעם אחת, שנה לפני מותו, בביצוע של "בריאת-העולם" בניצוחו של אנטוניו סאליארי באוניברסיטה של וינה.

כשהופיע שם, נתקבל בתרועת חצוצרות והוקף קהל חוגגים שבירך אותו ולחץ את ידיו, אך האמן הזקן לא עצר כוח להישאר עד הסוף. הוא השתרע על כיסא הגלגלים, כורע תחת עוצמת ההתרגשות, הרים את ידיו בתנועה של ברכה אל הציבור שהריע לו ואמר בענווה אסירת-תודה: "כל זה באני משם". ביטהובן, שנכח באולם, נשק את ידו בלהט.

דיוקן של מוציו קלאמאנטי
מילאנו, ספריית "לה-סקאלה".

"מראה וינה מגן באלוואדר"
(לערך 1760)
ב. באלוטו (1720—1780)
וינה,
מוזיאון תולדות האמנות.

דיוקן של ל. כארוביני
ז. ד. אַנגאר (1780—1867)
פאריס, ספריית האופרה.

Reservat!

Abonnement unter dem 5ten Quartal, welche die Abbestimmung nicht abbrechen
kann, und selbst die mit der Zeit zu wiederholten Malen, die die Zeit
eingefriedigt werden. Abbestimmen die mit der Zeit die Abbestimmung
des Abbestimmung Subskribenten, durch die die in einem Brief nicht gesagt
kann. Bei Abbestimmung mit der Abbestimmung

Abst. am 20. Jy 1799

Abst. am 20. Jy 1799
Joh. Haydn

מכתב שכתב פ. י. היידן ב-20
ביולי 1799, מאייזנשטאדט,
האג,
המוזיאון העירוני
צללית של פ. היידן.

זה יחס המבשר משהו חדש ושונה, משהו שיוכל
שנים לפני כן לא ניתן כלל להעלותו על הדעת. עדיין
אין זה פורקן אינטימי ואישי של נפש נלהבת — כפי
שעתידה המוסיקה להיות בעוד שנים מעטות לגבי
ביטהובן. כבר ראינו כיצד מגיבים במהומות ומבוכות
על יחס המקדים בהרבה את זמנו — במקרהו של
אחד מבניו של באך הגדול, וילהאלם-פרידאמן. אך
אין זה גם היחס המיוחד של המאה האלגנטית,
שראתה במוסיקה רק בידור מענג, מקור של שעשוע
שלו וקל.

שוב אין זו מאת השנים האלגנטית, עדיין אין
זה הרומאנטיציזם המתהווה. ואף על פי כן — מאיזו
בחינה מסתורית — היא גם זה וגם זה.

זהו שיווי המשקל. זה באמת אחד הסודות
היסודיים של הכנות שאין להן סוף שביצירתו המו-
סיקאלית של היידן, של אותו אוצר של רענונות ושל
יצרים, של סימטריה ושל אילתור רפסודי. ושוב עלה
בידי היידן — בדברו על המוסיקה של בן-סנדקאותו
יוסף וייגאל — להגדיר בצורה מוצלחת במילים
מעטות את תמצית סיגנונו, את המהות של המוסיקה
שלו: «היא מקורית, נעלה, מלאת הבעה, גלויית-לב
וכנה».

הימים האחרונים לחייו נתעכרו מחמת ריכוזו
של צבא צרפתי גדול ליד וינה. אורחו האחרון היה
קצין בצבאו של נפוליאון, שישב ליד הפסנתר ושר
את הארייה של אוריאל מתוך «בריאת העולם». היידן
הנרגש נשק לאויב שחלק לו כבוד. אחר-כך ביקש
לנגן בפסנתר את ההימנון האוסטרי, שהוא עצמו
חיבר בשביל הקיסר, והיה זה כאילו התפלל תפילה
אחרונה. על מולדתו הכבושה.

כעבור ימים אחדים, ב-31 במארס 1809, הלך
לעולמו.

המוסיקה: מעיין של «מנוחה והקלה». — יש
כאן כה מעט אנשים מרוצים ומאושרים, ומכל העברים
רודפות מועקה וחרדה אותם. אפשר תהיה עבודתך
למעין שאליו ינהרו הסובלים והנדכאים מן החנויות
כדי לזכות ברגע אחד של מנוחה והקלה».

כך, במילים פשוטות אלה שנשלחו בשנת 1802
אל קבוצה של חובבי-מוסיקה באחד האיים בים
הבאלטי, שאירגנו ביצוע של «בריאת העולם» שלו,
הגדיר היידן עצמו בצורה מוצלחת את יחסו שלו אל
אמנותו, אל אותה מוסיקה שהיא מעל לכל מעיין
של «מנוחה והקלה» לו עצמו.

Melodien!

überwunden unterdoppelt 5te quartal, welche die selbst möglich werden abwechseln
kann, und selbst die mit dieser zureichende werden, die die letzte
eingeführt werden. überwunden die mit zureichend die halbe
diese halbe Subskribenten, durch die in eine brief nicht sagt
kon. die unterdoppelt mit aber halbe

Am 20ten July 1799

Christoph Haydn

מכתב שכתב פ. י. היידן ב-20
ביולי 1799, מאייזנשטאדט,

האג,
המוזיאון העירוני

צללית של פ. היידן.

זה יחס המבשר משהו חדש ושונה,
שנים לפני כן לא ניתן כלל להעלותו על
אין זה פורקן אינטימי ואישי של נפש נ
שעתידה המוסיקה להיות בעוד שנים
ביטהובן. כבר ראינו כיצד מגיבים במהות
על יחס המקדים בהרבה את זמנו —
אחד מבניו של באך הגדול, וילהאלם-
אין זה גם היחס המיוחד של המאה
שראתה במוסיקה רק בידור מענג, מקו
שלו וקל.

שוב אין זו מאת השנים האלגנטיות
זה הרומאנטיציזם המתהווה. ואף על פי
בחינה מסתורית — היא גם זה וגם זה.

זהו שיווי המשקל. זה באמת א
היסודיים של הכנות שאין להן סוף שב
סיקאלית של היידן, של אותו אוצר של
יצרים, של סימטריה ושל אילתור רפסוד
בידי היידן — בדברו על המוסיקה של
יוסף וייגאל — להגדיר בצורה מוצל
מעטות את תמצית סיגנונו, את המהות
שלו: "היא מקורית, נעלה, מלאת הבע
וכנה".

הימים האחרונים לחייו נתעכרו מחמת ריכוזו
של צבא צרפתי גדול ליד וינה. אורחו האחרון היה
קצין בצבאו של נפוליאון, שישב ליד הפסנתר ושר
את הארייה של אוריאל מתוך "בריאת העולם". היידן
הנרגש נשק לאויב שחלק לו כבוד. אחר-כך ביקש
לנגן בפסנתר את ההימנון האוסטרי, שהוא עצמו
חיבר בשביל הקיסר, והיה זה כאילו התפלל תפילה
אחרונה. על מולדתו הכבושה.

כעבור ימים אחדים, ב-31 במארס 1809, הלך
לעולמו.

המוסיקה: מעיין של "מנוחה והקלה". — יש
כאן כה מעט אנשים מרוצים ומאושרים, ומכל העברים
רודפות מועקה וחרדה אותם. אפשר תהיה עבודתך
למעין שאליו ינהרו הסובלים והנדכאים מן החנויות
כדי לזכות ברגע אחד של מנוחה והקלה.

כך, במילים פשוטות אלה שנשלחו בשנת 1802
אל קבוצה של חובבי-מוסיקה באחד האיים בים
הבאלטי, שאירגנו ביצוע של "בריאת העולם" שלו,
הגדיר היידן עצמו בצורה מוצלחת את יחסו שלו אל
אמנותו, אל אותה מוסיקה שהיא מעל לכל מעיין
של "מנוחה והקלה" לו עצמו.

המוסיקה

אנציקלופדיה אלבומית לתולדות המוסיקה

כרך 3 חוברת 33

לכל חוברת צמוד תקליט

ד. פאברי — עורך אחראי, — א. רשינו — ראש המערכת, — א. פרוזרמי — עורך מוסיקאלי

מערכת ישראלית: מנשה רבינא, אברהם עומר. עברית — יצחק לבנון

זכויות המהדורה העברית: „מסביב לעולם“ הוצאה לאור בע"מ, ת.ד. 23070 — תל-אביב

FRATELLI FABBRI EDITORI MILANO © A.T.W. LTD. TEL-AVIV

תדריך לתקליטיה

XXXIII

המבצעים	סמל התוצרת	קוטר ומהירות	סימן ומספר
HAYDN: LA MUSICA STRUMENTALE			
CONCERTO PER CELLO OP. 101	Cello: M. Gendron; orch. Lamoreux: P. Casals	Philips	30/33 AL 02067 ** AY 835069
CONCERTI: IN DO MAGG. E IN FA MAGG. PER CLAVIC.	Clav.: H. Elsner; orch. Pro Musica di Stoccarda: R. Reinhardt	Vox	30/33 DL 840
CONCERTI IN RE MAGG. PER CORNO; IN MI BEM. MAGG. PER TROMBA	Corno: K. Arnold; tromba: W. Gleisler; orch. Pro Musica di Stoccarda: R. Reinhardt	Vox	30/33 DL 480 ** STDL 500480
CONCERTI: IN RE MAGG. PER FLAUTO; IN DO MAGG. PER OBOE	Fl: K. Redel; ob: K. Kalmus; orch. da Camera di Monaco: H. Stadlmair	DGG	30/33 LPEM 19147 ** SLPEM 136004
CONCERTO IN DO MAGG. PER ORGANO	Organo: A. De Klerk; orch. da Camera di Amsterdam: A. van der Horst	Telefunken	30/33 AWT 9404
CONCERTO IN DO MAGG. PER VIOLINO	I Musici: F. Ayo	Philips	30/33 AL 02076
5 CONCERTI PER FLAUTO OBOE E ORCH.	Fl: J. P. Rampal; Ob: P. Pierlot; Coll. Musicum di Parigi: R. Douatte	Critere	2-30/33 CRD 175/6 ** SCR D 5175/6
SINFONIE: N. 48 "MARIA TERE-SA"; N. 49 "LA PASSIONE"	Orch. Sinf. di Radio Zagabria: A. Janigro	Amadeo	30/33 AVRS 6313
SINFONIE: N. 45 "GLI ADDII"; N. 55 "IL MAESTRO DI SCUOLA"	Orch. Philarm. Hague: W. van Otterloo	DGG	30/33 LPM 18825 ** SLPM 138825
SINFONIE: N. 12; N. 23; N. 29; N. 30	Orch. Accademia di Vienna: H. Swarowsky	Lyrichord	30/33 LL 36
SINFONIE: N. 82 "L'ORSO"; N. 86	Orch. Suisse Romande: E. Ansermet	Decca	30/33 LXT 6020 ** SXL 6020
SINFONIE: N. 83 "LA GALLINA"; N. 100 "MILITARE"	Orch. Philarm. di Vienna: K. Munchinger	Decca	30/33 LXT 5647 ** SXL 2284
SINFONIE: N. 85 "LA REGINA"; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Sinf. di Bamberg: J. Keilberth	Telefunken	30/33 LT 6615 ** SLT 43015
SINFONIE: N. 88; N. 100 "MILITARE"	Orch. Sinf. Columbia: B. Walter	CBS	30/33 72141 ** S 72141
SINFONIE: N. 94 "LA SORPRESA"; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Philarm. di Vienna: P. Monteux	RCA	30/33 LM 2394 ** LSC 2394
SINFONIE: N. 96 "MIRACOLO"; N. 97	Orch. Concertgebouw: E. van Beinum	Decca	30/33 ACL 196
SINFONIE: N. 98; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Philharmonica: O. Klemperer	Columbia	30/33 QCX 10454 ** SAXQ 7354
SINFONIE: N. 103 "RULLO DI TAMPANI"; N. 104 "LONDRA"	Orch. Lamoreux: L. Markevitch	Philips	30/33 LL 02041 ** AY 835038
* SINFONIA CONCERTANTE OP. 84	Solisti, orch. Sinf. di Bamberg: I. Kertesz	Eurodisc	30/33 70094 ** S 70095

* d'importazione, presso negozi specializzati

** dischi stereofonici

המבצעים	סמל התוצרת	קוטר ומהירות	סימן ומספר
HAYDN: LA MUSICA STRUMENTALE			
CONCERTO PER CELLO OP. 101	Cello: M. Gendron; orch. Lamoureux: P. Casals	Philips	30/33 AL 02067 ** AY 835069
CONCERTI: IN DO MAGG. E IN FA MAGG. PER CLAVIC.	Clav.: H. Elsner; orch. Pro Musica di Stoccarda: R. Reinhardt	Vox	30/33 DL 840
CONCERTI IN RE MAGG. PER CORNO; IN MI BEM. MAGG. PER TROMBA	Corno: K. Arnold; tromba: W. Gleisler; orch. Pro Musica di Stoccarda: R. Reinhardt	Vox	30/33 DL 480 ** STDL 500480
CONCERTI: IN RE MAGG. PER FLAUTO; IN DO MAGG. PER OBOE	Fl: K. Redel; ob: K. Kalmus; orch. da Camera di Monaco: H. Stadlmair	DGG	30/33 LPEM 19147 ** SLPEM 136004
CONCERTO IN DO MAGG. PER ORGANO	Organo: A. De Klerk; orch. da Camera di Amsterdam: A. van der Horst	Telefunken	30/33 AWT 9404
CONCERTO IN DO MAGG. PER VIOLINO	I Musicisti: F. Ayo	Philips	30/33 AL 02076
5 CONCERTI PER FLAUTO OBOE E ORCH.	Fl: J. P. Rampal; Ob: P. Pierlot; Coll. Musicum di Parigi: R. Douatte	Critere	2-30/33 CRD 175/6 ** SCRD 5175/6
SINFONIE: N. 48 "MARIA TERESA"; N. 49 "LA PASSIONE"	Orch. Sinf. di Radio Zagabria: A. Janigro	Amadeo	30/33 AVRS 6313
SINFONIE: N. 45 "GLI ADDII"; N. 55 "IL MAESTRO DI SCUOLA"	Orch. Philarm. Hague: W. van Otterloo	DGG	30/33 LPM 18825 ** SLPM 138825
SINFONIE: N. 12; N. 23; N. 29; N. 30	Orch. Accademia di Vienna: H. Swarowsky	Lyrichord	30/33 LL 36
SINFONIE: N. 82 "L'ORSO"; N. 86	Orch. Suisse Romande: E. Ansermet	Decca	30/33 LXT 6020 ** SXL 6020
SINFONIE: N. 83 "LA GALLINA"; N. 100 "MILITARE"	Orch. Philarm. di Vienna: K. Munchinger	Decca	30/33 LXT 5647 ** SXL 2284
SINFONIE: N. 85 "LA REGINA"; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Sinf. di Bamberg: J. Keilberth	Telefunken	30/33 LT 6615 ** SLT 43015
SINFONIE: N. 88; N. 100 "MILITARE"	Orch. Sinf. Columbia: B. Walter	CBS	30/33 72141 ** S 72141
SINFONIE: N. 94 "LA SORPRESA"; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Philarm. di Vienna: P. Monteux	RCA	30/33 LM 2394 ** LSC 2394
SINFONIE: N. 96 "MIRACOLO"; N. 97	Orch. Concertgebouw: E. van Beinum	Decca	30/33 ACL 196
SINFONIE: N. 98; N. 101 "LA PENDOLA"	Orch. Philharmonica: O. Klemperer	Columbia	30/33 QCX 10454 ** SAXQ 7354
SINFONIE: N. 103 "RULLO DI TIMPANI"; N. 104 "LONDRA"	Orch. Lamoureux: L. Markevitch	Philips	30/33 LL 02041 ** AY 835038
* SINFONIA CONCERTANTE OP. 84	Solisti, orch. Sinf. di Bamberg: I. Kertesz	Eurodisc	30/33 70094 ** S 70095

* d'importazione, presso negozi specializzati

** dischi stereofonici